РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

9 октомври 2008 година*

По дело C-404/07

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 35 ЕС от Fővárosi Bíróság (Унгария) с акт от 6 юли 2007 г., постъпил в Съда на 27 август 2007 г., в рамките на наказателното производство, започнато от

György Katz

срещу

István Roland Sós,

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: г-н A. Rosas, председател на състав, г-н J. N. Cunha Rodrigues (докладчик), г-н J. Klučka, г-жа P. Lindh и г-н Ал. Арабаджиев, съдии,

* Език на производството: унгарски.

генерален адвокат: г-жа J. Kokott,
секретар: г-н B. Fülöp, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и след съдебното заседание от 19 юни 2008 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за г-н Katz, от адв. L. Kiss, ügyvéd,

— за г-н Sós, от адв. L. Helmeczy, ügyvéd,

— за унгарското правителство, от г-жа J. Fazekas, г-жа R. Somssich и г-жа K. Szíjjártó, в качеството на представители,

— за австрийското правителство, от г-н E. Riedl, в качеството на представител,

— за Комисията на Европейските общности, от г-н R. Troosters и B. Simon, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 10 юли 2008 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 2 и 3 от Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета от 15 март 2001 година относно правното положение в наказателното производство на жертвите от престъпления (ОВ L 82, стр. 1, Специално издание на български език 2007 г., глава 19, том 3, стр. 104, наричано по-нататък „Рамковото решение“).

2 Запитването е отправено в рамките на наказателно производство срещу г-н Sós, преследван за измама от г-н Katz, действащ в качеството на частен тъжител.

Правна уредба

Правото на Европейския съюз

3 Според съображение 4 от Рамковото решение:

„Държавите членки трябва да сближат своите законови и подзаконови актове, доколкото това е необходимо за постигане на целта за предоставяне на висока степен на защита на жертвите на престъпления, независимо от това в коя държава членка се намират.“

4 Съгласно член 1 от Рамковото решение и за неговите цели:

„а) „жертва“ [другаде в текста: „пострадал“] е физическо лице, което е претърпяло увреждане, включително телесно или душевно и емоционално страдание или имуществена загуба, които са пряка последица от действия или бездействия в нарушение на наказателното право на държава членка;

[…]“

5 Член 2 от Рамковото решение гласи:

„1. Всяка държава членка взема мерки жертвите да разполагат с действителни и подходящи възможности за действие в рамките на нейната система за наказателно правораздаване. За целта същата непрестанно полага усилия за осигуряване зачитането на личното достойнство на жертвите по време на производството и признава правата и законните им интереси, най-вече в рамките на наказателното производство.

2. Всяка държава членка взема мерки спрямо особено уязвимите жертви да се проявява специално отношение, подходящо с оглед на обстоятелствата, свързани с тях.“

6 Член 3 от Рамковото решение предвижда:

„Всяка държава членка гарантира възможността жертвите да бъдат изслушвани по време на производството и да сочат доказателства.

Всяка държава членка взема подходящи мерки, гарантиращи, че властите разпитват жертвите единствено доколкото това се налага за целите на наказателното производство.“

7 Съгласно текста на член 5 от Рамковото решение:

„Всяка държава членка предприема необходимите мерки по отношение на жертва, която има качество на свидетел или на страна в производството за намаляване във възможно най-голяма степен на затрудненията в съобщаването, що се отнася до разбиране или участие в отделни етапи на наказателното производство, в степен, сравнима с мерки от подобно естество, които предприема спрямо обвиняеми и подсъдими."

8 Член 7 от Рамковото решение предвижда:

„Всяка държава членка в съответствие с приложимото национално право гарантира на жертвите, които са страни или свидетели по делото, възможност за възстановяване на разноските, които са направили в резултат на законосъобразното си участие в наказателното производство."

9 Според информациите относно декларациите на Френската република и на Република Унгария за приемане от тяхна страна на компетентността на Съда на Европейските общности да дава преюдициални заключения по отношение на актовете, посочени в член 35 от Договора за Европейския съюз, публикувани в *Официален вестник на Европейския съюз* на 14 декември 2005 г. (ОВ L 327, стр. 19), Република Унгария е направила декларация на основание на член 35, параграф 2 ЕС, с която е приела компетентността на Съда на Европейските общности да се произнася в съответствие с предвидените в член 35, параграф 3, буква а) ЕС ред и условия.

10 Същевременно, съгласно текста на Решение 2088/2003 на унгарското правителство (kormányhatározat), (V. 15.) от 15 май 2003 г. за приемане на декларация относно производството за сезиране на Съда на Европейските общности с преюдициално запитване „Република Унгария декларира, по силата на

член 35, параграф 2 ЕС, че приема компетентността на Съда на Европейските общности в съответствие с разпоредбите на член 35, параграф 3, буква б) ЕС“.

11 От информацията относно декларациите на Република Унгария, Република Латвия, Република Литва и Република Словения за приемане от тяхна страна на компетентността на Съда на Европейските общности да дава преюдициални заключения по отношение на актовете, посочени в член 35 от Договора за Европейския съюз, публикувана в *Официален вестник на Европейския съюз* на 14 март 2008 г. (ОВ L 70, стр. 23), е видно, че Република Унгария е оттеглила предходната си декларация „и декларира, че приема компетентността на Съда на Европейските общности в съответствие с разпоредбите на член 35, параграф 2 и член 35, параграф 3, буква б) от Договора за Европейския съюз.“

Национална правна уредба

12 Член 28, параграф 7 от Закон № XIX от 1998 г. за наказателно производство (Büntetőeljárásról szóló 1998 évi XIX. törvény) гласи:

„При спазване на наложените от настоящия закон условия прокурорът възбужда наказателно преследване и с изключение на случаите на частно обвинение или на заместващо частно обвинение по тъжба на пострадалия, поддържа обвинението пред съда или решава да приложи към делото процедура по медиация, да спре производството или да го прекрати частично. Прокурорът може да прекрати производството или да измени обвинението. Той може да изследва материалите по делото в съдебната фаза. Той има правомощието да прави искания по всеки въпрос, повдигнат в рамките на производството, по което съдът е сезиран да се произнесе.“

13 Член 31, параграф 1 от същия закон предвижда:

„Не може да участва като прокурор по дадено наказателно производство:

[…]

б) който участва или е участвал в производството като […] жертва, частен обвинител, частен тъжител, граждански ищец или жалбоподател или като представител на същия, както и още всяко лице, близко до някое от предходните;

в) който участва или е участвал в производството като свидетел или като вещо лице или специалист;

[…]“

14 Член 51, параграф 1 от посочения закон определя жертвата като лице, чиито права или законни интереси са увредени или застрашени от престъплението. По силата на параграф 2 от същия член жертвата може:

„а) освен ако настоящият закон предвижда друго, да присъства при извършването на процесуалните действия и [да] се запознае с материалите по делото, които я засягат;

б) да прави искания и да представя становища на всички стадии на производството;

в) да получава от страна на съда, на прокурора и на разследващия орган всяко уточнение, засягащо нейните права и задължения в рамките на наказателното производство;

г) да упражнява всяко средство за обжалване в предвидените в настоящия закон случаи.“

15 Съгласно член 53, параграф 1 от Закон № XIX от 1998 г.:

„Жертвата може да се конституира като частен тъжител в предвидените в този закон случаи, ако:

а) прокурорът или разследващият орган е взел решение да не възбужда наказателно преследване или да преустанови разследването;

б) прокурорът е прекратил частично наказателното преследване;

в) прокурорът е прекратил наказателното преследване;

г) след приключване на разследването прокурорът не е констатирал извършването на престъпление от общ характер и следователно не е образувал наказателно производство или — след приключване на разследването, разпоредено в рамките на производство по частно обвинение — е решил да не внася обвинителен акт;

д) прокурорът е заявил, че не поддържа обвинението в хода на съдебните прения, тъй като преценява, че престъплението не е от общ характер.“

16 Член 236 от посочения закон гласи:

„Ако настоящият закон не предвижда друго, частният тъжител упражнява в рамките на съдебното производство предоставените на прокурора правомощия, включително правото да прави искания за налагане на мерки за процесуална принуда, свързани с лишаване от свобода или ограничаване на свободата на подсъдимия. Частният тъжител не може да претендира лишването на подсъдимия от неговите родителски права.“

17 Според член 343, параграф 5 от същия закон:

„Частният тъжител не може да разширява предмета на обвинението.“

Фактическата рамка и преюдициалният въпрос

18 В рамките на наказателно производство, започнато пред Fővárosi Bíróság (съдът в Будапеща) от г-н Katz в качеството му на частен тъжител срещу г-н Sós, последният е обвинен в извършване на измамливи действия, визирани в член 318, параграф 1 от унгарския Наказателен кодекс (Büntető törvénykönyv), и в причиняване на г-н Katz на значителна вреда по смисъла на параграф 6, буква а) от този член. Посоченото производство е започнато след акт за прекратяване, приет от прокурора по същото дело.

19 Наказателното производство, започнато по тъжба на пострадалия, представлявало особен начин за задвижване на публичното преследване, предвиден от унгарските наказателнопроцесуални норми. Освен производствата, които започват по обвинение на прокурора, унгарското право дава възможност на жертвата на някои леки престъпления да повдига и да поддържа обвинение: става дума за „частното обвинение“ („magánvád“). „Частната тъжба“ („pótmagánvád“), за която става въпрос по главното производство, била трети начин за публично преследване, който позволявал на жертвата на правонарушение да участва, по-конкретно когато прокурорът не поддържа обвинението, което е повдигнал. Частното обвинение и частната тъжба не трябва да се смесват с конституирането на граждански ищец.

20 Искането на г-н Katz да му бъде дадена възможност в качеството на жертва да бъде призован и изслушан като свидетел в рамките на въпросното производство по тъжба на пострадалия е било отхвърлено от Fővárosi Bíróság, който се е произнесъл по това доказателствено искане и е приключил обсъжданията по този въпрос.

21 В пледоарията си пред препращащата юрисдикция г-н Katz изтъква, че отказвайки да изслуша жертвата, която е същевременно и обвинител, в качеството на свидетел, препращащата юрисдикция е нарушила принципите на справедлив съдебен процес и на равнопоставеност на страните, прогласени в Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-нататък „ЕКПЧ“). Той поддържа по-нататък, че в хода на разследването е претърпял вреда поради факта, че разследващият орган не е спазил задължението си да установи фактите, докато правният институт на частния тъжител позволява именно да се поправи това

положение с цел да може да се установи истината благодарение на показанията на жертвата, явила се лично, и последната да може да получи обезщетение за вредите си. Според г-н Katz в противен случай жертвата е поставена в по-неблагоприятно положение спрямо преследваното лице.

22 В хода на последващо съдебно заседание на посочената юрисдикция, проведено на 6 юли 2007 г., същата възобновява съдебното следствие. Тя отбелязва, че макар и член 236 от Закон № XIX от 1998 г. да допуска изключение от забраната за частния тъжител да участва като прокурор, никоя разпоредба на същия закон не допуска изключение от забраната по член 31, параграф 1 от посочения закон, според която свидетел не може да участва като прокурор. От това Fővárosi Bíróság прави извода, че частен тъжител не може да бъде разпитван като свидетел в рамките на такова наказателно производство. Колкото до производството по частно обвинение, въпросният закон съдържал изрична разпоредба, по силата на която частният обвинител може да бъде разпитван като свидетел. Въпреки че производството по частно обвинение и по тъжба на пострадалия са несъмнено от подобно естество, не би следвало при липса на съответно препращане да се прилагат едни и същи правила към тези два различни вида производство.

23 Fővárosi Bíróság констатира, че самият унгарски законодател е признал, че институтът на частната тъжба е важен инструмент, който позволява да се запълни бездействието на правораздавателните органи. Не поражда съмнение и обстоятелството, че този правен институт предполага, че на жертвата е призната действителна възможност да получи съдебно решение чрез обвързващо производство. Постигането на този резултат обаче би могло да бъде трудно и дори невъзможно, ако жертвата, участваща като частен тъжител, няма възможността да бъде изслушана като свидетел и ако последната не може сама по себе си, чрез собствените си показания да представи доказателства, докато най-често именно жертвата познава фактите, които подлежат на установяване.

24 Следва обаче да се признае и че разполагайки с предоставените на прокурора правомощия, частният тъжител има доста значителни права. Като се има предвид

правото му да прави искания, той би имал възможността да представя доказателства. Той би имал също така правото да представя становища.

25 Fővárosi Bíróság разсъждава относно обхвата на понятията за „действителна и подходяща“ възможност за действие на жертвите и за „възможността“ същите „да бъдат изслушвани по време на производството, както и да сочат доказателства“, предвидени съответно в членове 2 и 3 от Рамковото решение, и поставя въпроса дали в това трябва да се включва възможността за националната юрисдикция да изслуша като свидетел жертвата на правонарушение в рамките на производство по тъжба на пострадалия.

26 При тези условия Fővárosi Bíróság, действащ като първа инстанция, решава да спре производството по делото и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли членове 2 и 3 от Рамково решение […] да се тълкуват в смисъл, че на националната юрисдикция трябва да се гарантира възможността да изслуша като свидетел жертвата на правонарушение и в рамките на производство по тъжба на пострадалия?“

По допустимостта

27 Както е видно от точка 10 от настоящото решение, Република Унгария е декларирала с правителствено Решение 2088/2003 от 15 май 2003 г., че приема компетентността на Съда да дава преюдициални заключения по въпроси относно действителността и тълкуването на визираните в член 35 ЕС актове, като се спазват определените в член 35, параграф 3, буква б) условия. Безспорно е, че

настоящият акт за препращане е бил подаден в съответствие с тази декларация, следователно Fővárosi Bíróság е сред юрисдикциите, които могат да сезират Съда на основание член 35 ЕС.

28 Унгарското правителство счита, че въпреки това преюдициалното запитване е недопустимо, тъй като било хипотетично. Fővárosi Bíróság неправилно твърдял, че унгарското право не позволява на частния тъжител да бъде изслушан като свидетел в рамките на наказателно производство. В подкрепа на доводите си това правителство се позовава по-конкретно на становище № 4/2007 на наказателното отделение на Legfelsöbb Bíróság (Върховен съд) от 14 май 2007 г., което гласи, че „няма правна пречка пред това в рамките на наказателно производство жертвата, участваща като частен тъжител, да бъде разпитана в качеството на свидетел". Г-н Katz смята също, че без съмнение унгарското право позволява на частния тъжител да бъде изслушан като свидетел в хода на наказателното производство.

29 Следва да се припомни, че по силата на член 46, буква б) ЕС разпоредбите на Договора за ЕО, които се отнасят до правомощията на Съда на Европейските общности и до тяхното упражняване, сред които член 234 ЕО, се прилагат по отношение на тези на дял VI от Договора за ЕС при предвидените в член 35 ЕС условия. От това произтича, че предвиденият в член 234 ЕО режим се прилага спрямо компетентността на Съда да разглежда преюдициални въпроси на основание член 35 ЕС, при условие че са спазени предвидените в последния член изисквания (вж. по-конкретно Решение от 12 август 2008 г. по дело Santesteban Goicoechea, C-296/08 СПП, все още непубликувано в Сборника, точка 36 и цитираната съдебна практика).

30 По подобие на член 234 ЕО, член 35 ЕС подчинява сезирането на Съда с преюдициално запитване на условието националната юрисдикция да „счита, че е необходимо решение по този въпрос, за да може да се произнесе", така че практиката на Съда относно допустимостта на поставените преюдициални въпроси на основание член 234 ЕО е по принцип приложима към преюдициалните запитвания, отправени до Съда на основание член 35 ЕС (вж. по-конкретно Решение от 28 юни 2007 г. по дело Dell'Orto, C-467/05, Сборник стр. I-5557, точка 39 и цитираната съдебна практика).

31 От това следва, че презумпцията за относимост на поставените от националните юрисдикции преюдициални въпроси може да не се приложи само в изключителни случаи, когато е явно, че искането тълкуване на визираните в тези въпроси разпоредби на правото на Европейския съюз няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство, или когато въпросът е от хипотетично естество, или когато Съдът не разполага с необходимите фактически или правни елементи, за да бъде полезен с отговора на поставените му въпроси. С изключение на тези хипотези, Съдът по правило е длъжен да се произнесе по преюдициалните въпроси, които се отнасят до тълкуването на указаните в член 35, параграф 1 ЕС актове (Решение по дело Dell'Orto, посочено по-горе, точка 40 и цитираната съдебна практика).

32 Както следва от точки 18—25 от настоящото решение, актът за препращане излага главните факти в основата на спора по главното производство, както и пряко релевантните правни норми от приложимото национално право, и обяснява причините, поради които препращащата юрисдикция иска тълкуване на Рамковото решение, а също и връзката между последното и приложимото в тази област национално законодателство.

33 Обратно на поддържаното от унгарското правителство, не е явно, че в делото по главното производство поставеният проблем е от хипотетично естество дори доколкото е безспорно, че препращащата юрисдикция е отхвърлила искането на г-н Katz за изслушването му като свидетел в рамките на разглеждането по главното производство процедура по тъжба на пострадалия поради мотива, че унгарското право не предвиждало изрично това право в такава ситуация.

34 В допълнение, не е задача на Съда в рамките на преюдициално запитване да се произнася по тълкуването на национални разпоредби, нито да преценява дали направеното от препращащата юрисдикция тълкуване на тези разпоредби е правилно (вж. по-конкретно относно член 234 ЕО Решение от 14 февруари 2008 г. по дело Dynamic Medien, C-244/06, все още непубликувано в Сборника, точка 19).

35 При това положение следва да се отговори на преюдициалното запитване.

36 Напротив, не следва да се уважава искането на г-н Katz за разширяване от Съда на поставения въпрос така, че той да разгледа и въпроса дали Рамковото решение предполага разширяването на някои признати от унгарското право правомощия на прокурора за разследване към частния тъжител.

37 Действително, съгласно член 35 ЕС националният съд, а не страните в спора по главното производство, е този, който сезира Съда. Следователно възможността да се определят въпросите, които да бъдат поставени на Съда, е предоставена единствено на националния съд и страните не могат да променят тяхното съдържание (вж. Решение по дело Santesteban Goicoechea, посочено по-горе, точка 46).

38 Впрочем да се отговори на формулираните от г-н Katz въпроси би било несъвместимо с предоставената на Съда от член 35 ЕС роля, както и със задължението на последния да гарантира на правителствата на държавите членки и на заинтересуваните страни възможността да представят становища съгласно член 23 от Статута на Съда, предвид факта, че по силата на последната разпоредба само актовете за препращане се съобщават на заинтересуваните страни (Решение по дело Santesteban Goicoechea, посочено по-горе, точка 47).

По преюдициалния въпрос

39 Безспорно е, че лице, намиращо се в положението на г-н Katz, е жертва по смисъла на член 1, буква а) от Рамковото решение, разпоредба, според която жертвата е физическо лице, претърпяло увреждане, което е пряка последица от действия или бездействия в нарушение на наказателното право на държава членка.

40 Както е видно от членове 5 и 7 от Рамковото решение, последното урежда положението на жертвата, която има качество на свидетел или на страна в производството.

41 Нито една разпоредба на Рамковото решение не изключва от неговото приложно поле положението, в което жертвата в рамките на дадено наказателно производство упражнява, както в делото по главното производство, функциите на обвинител вместо публичния орган.

42 От съображение 4 на Рамковото решение произтича, че на жертвите на престъпления следва да се предостави висока степен на защита.

43 Съгласно член 2, параграф 1 от Рамковото решение държавите членки вземат мерки жертвите да разполагат с действителни и подходящи възможности за действие в рамките на тяхната система за наказателно правораздаване и признават правата и законните им интереси, най-вече в рамките на наказателното производство.

44 Член 3, параграф 1 от Рамковото решение предвижда по общ начин, че държавите членки гарантират възможността жертвите да бъдат изслушвани по време на производството и да сочат доказателства.

45 Следователно макар и една жертва, която участва в качеството на частен тъжител, да може да претендира да се ползва от статута на жертва, както е предвиден в Рамковото решение, нито член 3, параграф 1 от същото, нито някоя друга разпоредба от Рамковото решение внася уточнения относно доказателствените правила, приложими към жертвата в рамките на наказателното производство.

46 При това положение трябва да се констатира, че Рамковото решение, като налага на държави членки, от една страна, да предоставят на жертвите висока степен на защита, както и действителни и подходящи възможности за действие в рамките на тяхната система за наказателно правораздаване, и от друга страна, да признаят правата и законните им интереси и да гарантират възможността жертвите да бъдат изслушвани и да сочат доказателства, оставя същевременно на националните органи широко право на преценка, що се отнася до конкретните ред и условия за изпълнение на тези цели.

47 Въпреки това при риска член 3, параграф 1 от Рамковото решение да бъде лишен от голяма част от своето полезно действие, както и от неспазване на предвидените в член 2, параграф 1 от същото задължения, тези разпоредби предполагат при всички случаи жертвата да може да даде показания в рамките на наказателното производство и тези показания да могат да бъдат взети предвид като доказателство.

48 Следва да се добави, че Рамковото решение трябва да се тълкува по такъв начин, че да бъдат спазени основните права, сред които отбелязване заслужава в частност правото на справедлив съдебен процес, закрепено в член 6 от ЕКПЧ (вж. по-конкретно Решение от 16 юни 2005 г. по дело Pupino, C-105/03, Recueil стр. I-5285, точка 59).

49 При това положение препращащата юрисдикция е тази, която трябва да се увери по-конкретно, че събирането на доказателствата в рамките на наказателното производство, разглеждано като цяло, не накърнява справедливостта на процеса по смисъла на член 6 от ЕКПЧ съгласно даденото му от Европейския съд по правата на човека тълкуване (вж. по-конкретно Решение от 10 април 2003 г. по дело Steffensen, C-276/01, Recueil стр. I-3735, точка 76 и Решение по дело Pupino, посочено по-горе, точка 60).

50 При тези условия следва да се отговори на поставения въпрос, че членове 2 и 3 от Рамковото решение трябва да се тълкуват в смисъл, че те не задължават дадена национална юрисдикция да даде възможност жертвата на правонарушение да бъде изслушана като свидетел в рамките на производство по тъжба на пострадалия като разглеждането по главното производство. Въпреки това при

липса на такава възможност на жертвата трябва да може да бъде разрешено да даде показания, които да могат да се вземат предвид като доказателство.

По съдебните разноски

51 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред препращащата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

Членове 2 и 3 от Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета от 15 март 2001 година относно правното положение в наказателното производство на жертвите от престъпления трябва да се тълкуват в смисъл, че те не задължават дадена национална юрисдикция да даде възможност жертвата на правонарушение да бъде изслушана като свидетел в рамките на производство по тъжба на пострадалия като разглеждането по главното производство. Въпреки това при липса на такава възможност на жертвата трябва да може да бъде разрешено да даде показания, които да могат да се вземат предвид като доказателство.

Подписи